

Vireyttä vuosiin

Vihreän liiton ikääntymispoliittinen ohjelma

Hyväksytty puoluekokouksessa 18.5.2008

Sisällysluettelo

1. Harmaata kultaa.....	1
2. Osallisuus- ja vaikutusmahdollisuudet	2
3. Tietoa ikääntyville ja ikääntymistietoa kaikille.....	3
4. Ketään ei saa jättää yksin	4
5. Terveys ja toimintakyky.....	5
Omaishoito.....	6
6. Asuminen, ympäristö ja ikääntyminen.....	8
Esteettömyys.....	9
Teknologia	10
7. Työnteko ja toimeentulo.....	11
8. Yhteenvedo.....	12

1. Harmaata kultaa

Suomalaiset ikääntyvät. Väestöennusteen mukaan vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on noin 1,4 miljoonaa, kun vuonna 2006 heitä oli 870 000. Yli 75-vuotiaita on vuonna 2020 noin puoli miljoonaa. Kaikissa Suomen kunnissa väestö vanhenee, mutta muutos on rajuinta pienissä muuttotappiokunnissa, joissa yli 60-vuotiaita alkaa pian olla enemmän kuin puolet väestöstä.

Vihreiden ikääntymispoliittinen ohjelma käsittelee pääasiassa kasvavan yli 65-vuotiaiden ikäryhmän keskeisiä haasteita ja mahdollisuuksia. Ikääntyminen on kuitenkin yksilöllistä, ja jokainen kohtaa vanhuuden tuomat muutokset eri-ikäisinä ja myös eri tavoin. Vihreät haluavatkin romuttaa kaavamaiset asenteet ikääntymistä kohtaan. Ikäihmisten tilanteet, tarpeet ja toiveet ovat yhtä moninaisia kuin muidenkin.

Vihreiden mielestä ikäihmisten määrän kasvuun ja ikääntymisen haasteisiin on vastattava sekä poliittisesti että taloudellisesti ihmisiä yksilöinä kunnioittaen. Iästä riippumatta ihmisten täytyy halutessaan voida osallistua aktiivisesti yhteiskunnalliseen toimintaan kaikkien yhteiseksi hyväksi ja omaksi ilokseen. Vihreät tukevat ikäihmisten aktiivista kansalaisuutta.

Kun väestön ikärakenne muuttuu, myös ikäihmiset joutuvat ottamaan kannettavakseen enemmän vastuuta. Heissä, eli meissä kaikissa saman elämänvaiheen saavuttavissa, piilee runsaasti kokemusta, tietoa ja taitoa, jonka olemassaolo on tunnustettava. Vihreät luottavat seniorikansalaisten pätevyyteen ja haluavat heidän kokemuksensa ja tietonsa yhteiseen käyttöön.

Keskeistä hyvässä vanhuudessa on, että päätösvalta omasta elämästä ja asioista säilyy ikäihmisellä itsellään. Hänellä on oikeus elää täysipainoista elämää ja toteuttaa itseään fyysisten ja psyykkisten edellytystensä puitteissa.

2. Osallisuus- ja vaikutusmahdollisuudet

Vihreät haluavat kannustaa ikäihmisiä mukaan päätöksentekoon kaikilla tasoilla. Ikäihmisiä tulee kuulla heitä koskevissa asioissa. Hyvät vaikutusmahdollisuudet parantavat myös elämänlaatua.

Kun iän myötä riippuvuus toisista ihmisistä lisääntyy, tärkeimmäksi tulee omien vaikutusmahdollisuuksien säilyttäminen. Kotona käyvien avustajien ja vanhusten välinen suhde on asianomaisten hyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeä. Tällä hetkellä ei ole mitään selkeää järjestelmää, jonka kautta asiakkaiden näkemysten perille tulo turvattaisiin. Mikäli vanhus valittaa hoidon laadusta, saattaa seurauksena olla hänen leimaamisensa ”hankalaksi tyyppiä”. Myös lähiomaisten vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset. Puolueettoman käsityksen muodostaminen tilanteesta voi varsinkin muistihäiriöisten vanhusten osalta olla hankalaa. Vihreiden mielestä on luotava kodinhoidonavun ja hoitolaitosten käytäntöjä, joilla taataan asiakkaiden näkemysten saattaminen palvelujen tuottajien tietoon ja näiden näkemysten vaikuttavuus.

Useimpiin kuntiin on nimetty vanhusneuvostoja, mutta niiden asettaminen on kunnille vapaaehtoista. Vanhusneuvoston asemasta ei säädetä lainsäädännössä ja organisointi on kunnan vapaasti harkittavissa. Niillä ei kuitenkaan ole päätösvaltaa, vaan ne ovat pelkästään neuvoa-antavia elimiä. Vanhusneuvostojen asema on vakiinnutettava lainsäädännön kautta, niille on määriteltävä selkeät tehtävät ja niitä on kuultava kaikissa keskeisissä ikäihmisten asioihin liittyvissä kysymyksissä.

Vanhusvaltuutettua kokeillaan Jyväskylässä. Mikäli kokeilun tulokset ovat myönteisiä, määräaikainen Keski-Suomen kattava kokeilu tulee vakinaistaa ja järjestelmä laajentaa valtakunnalliseksi.

Valtakunnallisten eläkeläisjärjestöjen jäsenmäärä on suuri, mutta vaikutusmahdollisuudet vähäiset. Poliittiset, puolueetaiset järjestöt ovat muodostaneet yhteistyöelimen nimeltä EETU, johon epäpoliittisia järjestöjä ei huolitettu mukaan. Vihreiden mielestä eläkeläisjärjestöjen yhteistyötä on lisättävä, jotta järjestöjen ääni kuuluisi paremmin. Eläkeläisjärjestöjä pitää kuulla ikäihmisten asioista päätettäessä.

Vihreiden mielestä kuntien on:

- luotava käytäntöjä, joilla kodinhoidosta ja laitoksien palveluista voidaan antaa asiakaspalautetta vaikuttavilla tavoilla
- kuunneltava järjestöjä ikäihmisten asioista päätettäessä.

Lisäksi haluamme, että

- vanhusneuvostojen (ikäihmisten neuvostojen) asema vakiinnutetaan lainsäädännön kautta ja niitä kuunnellaan keskeisissä ikäihmisten asioissa
- ikäihmisiä on mukana päätöksenteossa.

3. Tietoa ikääntyville ja ikääntymistietoa kaikille

Vihreät korostavat ikääntymispolitiikassa ihmisten erilaisuuden huomioimista. Kaikki ovat yksilöitä, ja kiinnostuksen kohteet ja tarpeet vaihtelevat. Eri sukupolvien tarpeet ja arvot ovat myös erilaisia. Toisaalta jokaisella sukupolvella on annettavaa toisilleen. Eri-ikäisten arvostamisen tulisi näkyä ja kuulua muun muassa koulussa annettavassa opetuksessa sekä johtamis- ja esimieskoulutuksessa. Myös maailmankatsomusten, uskontojen ja kulttuuritaustojen vaihtelevista ikääntymisnäkemyksistä on annettava tietoa jo kouluissa.

Poliittisessa päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa on nostettava esiin ikääntymiseen liittyviä myönteisiä puolia. Ikäihmiset ovat voimavara sekä työelämässä että yhteisöissä. Eläkeläiset ovat merkittävä veronmaksajaryhmä, ja monet heistä ovat jo lapsuudessaan oppineet luonnon kunnioittamisen ja vastuullisen kuluttamisen periaatteen. Heillä on myös annettavaa hoivaajina, naapuriapuna sekä vapaaehtoistoimijoina ja kansalaisvaikuttajina.

Vihreät ponnistelevat eri sukupolvien ja ikäryhmien tasa-arvoisuuden ja yhteenkuuluvaisuuden lisäämiseksi. Vihreät pyrkivät muuttamaan ikääntyneitä vähätteleviä, syrjiviä ja ongelmaksi leimaavia asenteita.

Vihreiden mielestä ikääntyneiden on voitava jatkaa itsensä kehittämistä ja mielekkään elämän toteuttamista. Siksi vaadimme enemmän ikääntyneille soveltuvaa koulutusta ja vapaan sivistystyön mahdollisuuksia.

Älä lässytä vanhoille!

Ikäihmisten harrastukset on suunniteltava heidän kanssaan ja heidän ehdoillaan.

Valtion ja kuntien on (yhdessä tai erikseen)

- tuettava iäkkäiden koulutustarjontaa
- vahvistettava kansalaisjärjestöjen saamaa tukea - esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen kautta - ikäihmisten yhdistystoimintaan osallistumisen parantamiseksi
- toimittava hyvän ikäjohtamisen esimerkkeinä
- annettava työntekijöilleen mahdollisuus jäädä palkattomalle isovanhemmuslomalle
- otettava ikääntyneet mukaan yleiseen ja erityisesti heitä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Lisäksi valtion on

- huolehdittava siitä, että koulujen opetussuunnitelmat tukevat syrjimättömyyttä ja myönteisiä mielikuvia eri-ikäisistä (opetushallitus)
- perustettava työryhmä suunnittelemaan kannustimia ikääntyneiden työntekijöiden tasa-arvoisuuden lisäämiseksi (Työ- ja elinkeinoministeriö)
- laadittava laajempi ikäsyrjintälaki, joka ei rajoitu vain työelämään (Oikeusministeriö).

4. Ketään ei saa jättää yksin

Lakota-intiaanit uskovat, että jos vanhusten ja nuorten välinen linkki katkeaa, myös kulttuuri hajoaa. Pearl S. Buck sanoi tämän toisella tavalla: tulevaisuus otetaan aina vastaan menneisyyden avulla.

Ikäihmiset kärsivät usein yksinäisyydestä. Sosiaali- ja terveysministeriön Vanhusbarometrin mukaan 4–5 prosenttia suomalaisista ikäihmisistä kokee yksinäisyyttä jatkuvasti ja noin kolmasosa ajoittain. Moni yksinäinen ikäihminen kärsii muistihäiriöistä, masennuksesta ja turvattomuudesta, jotka lisäävät sosiaalista eristäytymistä. Myös lähisuhdeväkivalta saattaa jäädä huomaamatta ja apu saamatta.

Vihreiden mielestä kunta- ja yhdyskuntasuunnittelulla on edistettävä yhteisöllisyyttä ja mahdollisuuksia tavata toisia ihmisiä. Kunnallisten päiväkotien ja koulujen sekä vanhainkotien, senioritalojen ja palvelukeskusten välistä yhteistoimintaa tulee lisätä. Palvelujärjestelmissä toimivien tulee osata tunnistaa yksinäisyydestä kärsivät ja ryhtyä poistamaan epäkohtia yhdessä omaisten kanssa.

Ikääntyneiden hyvinvoinnin kannalta ehdottomasti merkityksellisimpiä ovat suhteet puolisoon ja muihin perheenjäseniin sekä muut läheiset, luottamuksellisuutta ja kiintymystä sisältävät suhteet. Siksi on tärkeää, että kaikin keinoin tuetaan näiden suhteiden toteutumista ja säilymistä. Lisäksi on huomioitava, etteivät kaikki elä heteroseksuaalisessa suhteessa. Kuntien rajat eivät saa erottaa vanhusta kumppanistaan eikä muista läheisistään.

Yksinäisyyttä, yksityisyyttä ja yksikseen oloa ei saa sekoittaa toisiinsa. Ikääntynyt viihtyy usein myös itsekseen. Vapaaehtoinen yksinolo on usein tervetullutta sekä yksi levon ja tarpeellisen hiljentymisen muoto. Tämä tulee ymmärtää myös laitoksissa, joissa tulee taata ihmisen yksityisyys ja arvokkuus sekä kyky ja mahdollisuus tehdä omia valintoja. Jokaiselle on myös taattava myös elämän viimeisten hetkien arvokkuus. Kuolemasta on keskusteltava yhteiskunnassa avoimesti. Kuolevaa tulee tukea inhimillisellä, hänen niin halutessaan tutussa ympäristössä järjestetyllä saattohoidolla. Arvokas vanhuus ja arvokas kuolema ovat ihmisoikeuksia.

Kuntien (ja soveltuvin osin myös valtion) on

- taattava, että ikäihmisiä ei lukita kodin tai laitoksen sisään vaan heille tarjotaan mahdollisuudet viettää aktiivista elämää ihmisten ilmoilla
- uusilla palveluilla ja hyvällä yhdyskuntasuunnittelulla helpotettava ikääntyneiden arkielämässä selviytymistä ja mahdollisuuksia nauttia kulttuuripalveluista
- kehitettävä kunnallisten päiväkotien ja koulujen sekä vanhainkotien, senioritalojen ja palvelukeskusten välistä yhteistoimintaa
- tuettava ikääntyneiden vertaisryhmien ja vapaaehtoisjärjestöjen verkostoitumishankkeita ja -palveluja kuten senioripysäkkejä, ja ystävä- ja senioripalveluja, jotka tukevat yhteisöllisyyttä
- kohtuullistettava ikäihmisten tilaisuuksien ja harrastusten tilavuokria
- edistettävä osallistumista ja fyysistä liikkumista ikäihmisille reilusti alennetuilla matkalipuilla, rollaattoria käyttävien maksuttomalla lähiliikenteellä sekä palvelulinjojen ja taksien käytön tukemisella
- lisättävä turvallisuutta kaduilla, teillä ja liikennevälineissä sekä kodeissa ja hoitolaitoksissa ja sitä kautta vähennettävä väkivaltaa ja tapaturmia

- varmistettava laitoksissa asuvien vanhusten mahdollisuus myös yksityisyyteen ja yksinoloon
- annettava ikäihmisille lisää mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskeviin kunnan palveluihin sekä harrastus- ja toimintamahdollisuuksiin.

5. Terveys ja toimintakyky

Itsenäinen selviäminen, mahdollisuus tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä ja mielekäs tekeminen parantavat iäkkään ihmisen elämänlaatua. Hyvä fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen terveys ovat edellä mainittujen elämänlaatutekijöiden perusedellytyksiä. Nämä antavat myös edellytyksiä kotona asumiselle.

Fyysinen toimintakyky heikkenee ikääntyessä keskimäärin aikaisemmin ja nopeammin kuin psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky. Siksi fyysisen terveyden edistäminen, ylläpitäminen ja palauttaminen ovat keskeisiä ikääntymispoliittisia haasteita. Hyvä fyysinen toimintakyky antaa edellytyksiä harrastaa jotain itselleen tärkeää, mikä taas ylläpitää hyvää psyykkistä toimintakykyä, joka antaa edellytyksiä huolehtia myös fyysisen toimintakyvyn edistämisestä.

Esimerkki: Ikihyvä Päijät-Häme -tutkimuksessa kysyttiin vuonna 2002 vajaalta 3 000:lta ikääntyvältä terveydestä ja harrastuksista. Itselleen tärkeästä harrastuksesta oli joutunut iän takia luopumaan 10 prosenttia niistä, jotka arvioivat oman terveytensä hyväksi tai melko hyväksi. Sen sijaan terveytensä huonoksi tai melko huonoksi arvioineista yli puolet oli joutunut luopumaan itselleen tärkeästä harrastuksesta. (Karisto ja Kontinen, 2004)

Keskeisiä keinoja ikääntyvien toimintakyvyn ylläpitämisessä ovat:

- ✓ riittävä liikunta ja lepo
- ✓ riittävän monipuolisen ravinnon saanti
- ✓ mielekäs tekeminen ja harrastukset
- ✓ riittävä kanssakäyminen sukulaisten, ystävien ja tuttavien kanssa.

Fyysisen toimintakyvyn ylläpito ja tarvittaessa parantaminen tulisi aina huomioida iäkkäiden terveydenhoidossa, mutta myös laajemmin muun muassa kuntien ikääntymisstrategioissa. Vielä toimintakykyistä iästä pitää neuvoa ja kannustaa oman fyysisen aktiivisuuden ylläpitoon. Ikäihmisille tulee järjestää ennalta ehkäiseviä terveystarkastuksia sopivin väliajoin (esim. 5 vuotta) heidän täytettyään 70 vuotta. Tämä voi toteutua erityisissä terveysneuvoloissa, mutta myös osana nykyistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa.

Erilaiset arkiliikunnan muodot ovat hyviä, mutta on suositeltavaa myös tehdä lihasvoimaa ja tasapainoa parantavia harjoitteita, esimerkiksi tanssia. Näitä voidaan tehdä kotona tai ohjatuissa ryhmissä, joiden on oltava myös haja-asutusalueiden asukkaiden ulottuvilla. Kunta voi tukea iäkkäiden harrastuksia esimerkiksi tarjoamalla maksuttomia, ohjattuja liikuntavuoroja tai liikunta- ja kulttuuriseteleillä.

Jos iäkäs ihminen joutuu sairaalahoitoon tai on pidempään liikuntarajoitteinen kotona, on fyysisen toimintakyvyn nopeaan palauttamiseen panostettava riittävästi. Toimivat hoitoketjut on turvattava: ihmistä on hoidettava tarkoituksenmukaisessa paikassa. Vihreiden mielestä kuntien tulisi panostaa ennalta ehkäiseviin ja kuntouttaviin toimenpiteisiin ja tätä kautta vähentää pitkiä laitosjaksoja

silloin kun mahdollista. Ulkoilu parantaa liikuntarajoitteisenkin ihmisen elämänlaatua. Kaikille, myös laitoksissa asuville vanhuksille, on taattava mahdollisuus päivittäiseen ulkoiluun ympäri vuoden. Arvokas ja humaani pitkäaikaissairaana, kroonikon tai dementikon eläminen ei ole vain odottamista. Ikäihmisten hammashoittoon olisi kiinnitettävä huomiota myös laitoshoidossa olevien pitkäaikaissairaiden ja dementoituneiden kohdalla.

Kaikki iäkkäät eivät pärjää kotona. Vaadimme kulloiseenkin tilanteeseen sopivan hoitomuodon järjestämistä inhimillisesti, kotimaisilla kielillä ja riittäväillä hoitajaresursseilla. Maahanmuuttajien määrän kasvaessa hoitoa tulee mahdollisuuksien mukaan tarjota myös hoidettavien muulla äidinkielellä. Laitokseen joutuvan ikäihmisen tuloista suurin osa menee hoidon asiakasmaksuksi. Tämä voi tuottaa vaikeuksia esimerkiksi silloin, kun pariskunnasta suurituloisempi joutuu hoitoon.

Jatkuvuus ja tuttuus ovat tärkeitä vanhuksen hoidossa ja turvallisuuden tunteen luomisessa: niinpä lääkäri ja hoitaja eivät saa vaihtua liian usein. Lisäksi usein vaihtuvien lääkäreiden on vaikeampi pysyä selvillä esimerkiksi lääkityksistä. Palvelujärjestelmän muuttuessa monimutkaisemmaksi (osa ostetaan itse, osan tuottaa kunta, osa ostetaan palvelusetelillä, tms.) tarvitaan henkilökohtainen palveluohjaaja, joka koordinoi ja neuvoo ikääntyneen ihmisen palvelujen kokonaisuuteen liittyvissä asioissa.

Nykyinen sosiaaliturvalainsäädäntö, sairauskulukorvausten järjestelmät ja kuntien toisistaan poikkeavat tavat järjestää ikäihmisten palvelut ovat vaikeita, ja iäkkään voikin olla lähes mahdotonta huolehtia omasta ja puolisonsa eduista. Siksi on tärkeää, että perusturvauudistuksen yhteydessä kiinnitetään huomiota myös pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen vaikutuksiin vanhusten toimeentuloon. Palvelurakennemuutoksen yhteydessä on tärkeää yhtenäistää vanhustenhoitoa mm. sosiaalityöntekijän neuvontakäytäntöjä kehittämällä tuettuun palveluasumiseen jouduttaessa. KELAn tulee korvata vaikeavammaiselle kuntoutus myös 65 ikävuoden jälkeen.

Omaishoito

Yli 75-vuotiaista on laitoshoidossa nykyisin 8 prosenttia ja palvelutaloissa 5 prosenttia. Kunnallisten kotipalvelujen tai kotisairaanhoidon avulla selviytyy noin 12 prosenttia. Monien hoidon päävastuun kantaa kuitenkin omainen, yleensä puoliso tai lapsi. Tällaisia *omaishoitajia* on Suomessa arviolta 300 000, mutta vain 22 000 saa kunnallista omaishoitajatukea. Suurin osa omaishoitajista hoitaa vanhusta, jolla on esimerkiksi dementia tai vakava toimintakyvyn rajoitus. Yli puolet omaishoitajista on itsekin eläkkeellä. Sosiaalitoimen on aktiivisesti tarjottava apua omaishoitajille ja yksin asuville vanhuksille.

Kuntien arvion mukaan noin puolet omaishoidon tuen piirissä olevista tarvitsisi ainakin jonkinasteista laitoshoidoa, jos ei omaishoitoa olisi. Omaishoidon kuukausittainen tuki on vaatimaton verrattuna tuetun palveluasumisen kustannuksiin, ja siksi kuntien kannattaa sitä kehittää.

Sekä omaishoidettavat että omaishoitajat ovat tällä hetkellä eriarvoisessa asemassa ajasta ja paikasta riippuen. Kunnilla on toisistaan vaihtelevat myöntämiskriteerit omaishoidon tuelle. Omaishoidon tukeen varattujen määrärahojen riittävyys vaihtelee suuresti; uudet omaishoitajat eivät välttämättä pääse tuen piiriin ja jäävät samalla myös omaishoitajien vapaapäivien ulkopuolelle. Useista kunnista puuttuu edelleenkin omaishoidon arviointia, toteutusta ja seuranta varten perustettu moniammatillinen tiimi, jossa olisi ainakin kunnan sosiaalihuollon, terveydenhuollon, kuntoutuksen ja Kansaneläkelaitoksen edustus. Vihreät esittävät tällaisen eriarvoistumisen kierteen katkaisemista

luomalla omaishoitoon valtakunnalliset kriteerit.

Omaishoitajat tarvitsevat terveys- ja sosiaalihuollon antamaa henkistä tukea taloudellisten ja konkreettisten palvelujen lisäksi. Vihreät vaativat terveydenhuollon entistä voimakkaampaa panostusta omaishoidon suunnittelussa ja seurannassa. Yhdessä laadittu palvelusuunnitelma on tärkeä sekä hoidettavalle että hoitajalle. Uupumisen ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi on huolehdittava omaishoitajan jaksamisesta. Omaishoitajille on taattava riittävät lomata ja heidän hoidettavilleen laadukas väliaikaishoito. Mahdollisuudesta vertaistukeen sekä sijaisapuun on huolehdittava valtakunnallisella ohjeistuksella. Moni tuen piirissä oleva omaishoitaja on joutunut luopumaan lakisääteisen vapaan pitämisestä. Lakisääteisten vapaiden pitäminen tulee turvata. Tietoa omaishoidettavan ja -hoitajan arjen sujumisesta, kuten asumiseen, palvelujen ja tukien saatavuuteen, kuntoutukseen ja vaikutusmahdollisuuksiin liittyvistä asioista, on saatava päättäjille. Lisäksi on selvitettävä uusien palvelumallien luominen omaishoidon ja palveluasuntojen sekä omaishoidon välille.

Vihreät ehdottavat seuraavia kunnallisia toimia iäkkäiden terveydenhuollon kehittämiseksi ja terveyden edistämiseksi:

- fyysinen kuntoutus ja fyysisen toimintakyvyn ylläpito huomioidaan koti-, laitos- ja sairaalahoidossa
- iäkkään ihmisen lääkäri ja hoitaja eivät saa koko ajan vaihtua: tarvitaan omalääkäri ja -hoitaja
- ikäihmisille täytyy järjestää maksuttomia kuntoutumismahdollisuuksia tai liikunta- ja kulttuuriseteleitä
- kunnista on löydettävä iäkkäiden liikunnan ohjauksen ammattilaisia ja maksuttomia tiloja
- kuntien on omalta osaltaan huolehdittava iäkkäitä aktivoivien järjestöjen toimintaedellytyksistä.

Lisäksi valtionhallinnon toimenpiteenä:

- perusturvauudistuksen yhteydessä on yksinkertaistettava laitoshoidon joutuvan vanhuksen asiakasmaksukäytännöt ja huolehdittava riittävästä toimeentulosta
- sairauskulukorvaukset on saatava yksinkertaisemmiksi
- sosiaali- ja terveysministeriön on laadittava suunnitelma geriatrisen osaamisen parantamiseksi perusterveydenhuollossa ja gerontologisen osaamisen parantamiseksi sosiaalitoimessa.

Lisäksi vihreät haluavat valtion huolehtivan seuraavista parannuksista omaishoitoon:

- omaishoitajan on saatava tarvittaessa vapautta töistä
- omaishoitajille on saatava takuu lakisääteisistä vapaapäivistä
- sosiaali- ja terveysministeriön on laadittava valtakunnalliset kriteerit omaishoidolle ja muutenkin huolehdittava omaishoidon uudistamisesta vuonna 2004 tehdyn Elli Aaltosen selvityksen (STM:n työryhmämuistio 3:2004) mukaisesti
- omaishoidon tukipäätökset on siirrettävä Kansaneläkelaitokselle
- omaishoitajien vertaistuen ja sijaisavun saamisesta on huolehdittava valtakunnallisella ohjeistuksella tai lainsäädännöllä.

6. Asuminen, ympäristö ja ikääntyminen

Ikäihmistien asumisratkaisuihin on tärkeintä noudattaa kunkin omaa halua. Useimmat haluavat asua omassa kodissa mahdollisimman pitkään. Koska iäkkäät asuvat keskimääräistä useammin puutteellisissa asunnoissa, on asuntojen peruskorjauksia tuettava ja luotava elinkaarimalli, jossa asuntoja on helppo muokata elämäntilanteen mukaan. Ikääntyneiden asuntojen ja asuinympäristöjen täytyy olla esteettömiä, toimivia ja turvallisia. Asumisen suunnittelussa, asuntojen rakentamisessa ja yhdyskuntasuunnittelussa on pyrittävä sijoittamaan ikääntyneet muiden ikäryhmien pariin ja palvelujen lähetyville sekä tuettava yhteisten tilojen rakentamista.

Jokaisen tulee voida muuttaa haluamalleen paikkakunnalle riippumatta siitä, onko hän laitoshoidossa tai asuntolassa eli vaikka tarvitsisi erityisiä palveluita. Lisäksi parisuhteessa eläville pitää taata oikeus jatkaa yhteiselämää riippumatta siitä, että heidän kuntonsa ovat erilaiset.

Tällä hetkellä 95 prosenttia yli 65-vuotiaista asuu tavallisissa asunnoissa ja 2–3 prosenttia palveluasunnoissa. Jatkossa tavoite on, että 90 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä selviäisi kotona itsenäisesti tai tuettuna.

Ikääntyvien toimintakyky alkaa heikentyä yleensä 75–80 vuoden iässä. Siksi kysymys tuetusta asumisesta tulee eteen viimeistään silloin. Suomessa yleisestä laitosasumisesta tulee pyrkiä eroon kevyemmällä ja joustavammilla vaihtoehdoilla, laitoshoidon ja kodin välimuodoilla. Palvelu- ja senioritaloja sekä muita yhteisöllisiä asumismuotoja tulee kehittää. Näihin kunnilla on usein myös helpompaa järjestää sekä huolenpitoa että tarvittaessa sairaanhoitoa.

Valtion ja kuntien tulee tukea kotona asumista avustamalla asuntojen kunnostamisessa sekä tarjoamalla joustavia ja kohtuuhintaisia palveluja. Näitä ovat ateria-, siivous- ja kuljetuspalvelut, kotipalvelu ja sairaanhoito, omaishoidontuki ja hoitotuki. Monipuoliseen asumisapuun voi sisältyä siivousta, pihatöitä sekä pienimuotoista kiinteistön kunnostusta. Palveluista tulee olla myös helposti saatavilla tietoa.

Kuntiin tarvitaan uusia palvelumalleja, kuten kylätalkkaritoimintaa, jossa annetaan asumisapua ikääntyville omakoti- ja rivitaloasukkaille, jotta he voisivat asua mahdollisimman pitkään omissa kodeissaan.

Koti, asuinalue, lähipalvelut ja liikenneyhteydet ovat tärkeä osa arkielämän toimivuutta. Vihreät haluavat turvata lähipalveluita sekä kehittää joukkoliikenteen toimivuutta. Jalankulkureittien hyvä ylläpito ja turvallinen ympäristö edistävät liikkumista ja sosiaalista kanssakäymistä. Päivittäistavarakaupan keskittyminen suuriksi keskustojen ulkopuolisiksi hypermarketeiksi heikentää iäkkäiden mahdollisuuksia tavoittaa haluamansa palvelut. Siksi lähikauppojen kilpailuetua on parannettava esimerkiksi keskustojen ulkopuolisten markettien korotetulla kiinteistöverolla. Kaupungeissa ikäihmisille täytyy järjestää palvelulinjoja ja maaseudulla asukkaat pitää tuoda yhteiskuljetuksien palvelujen luokse.

Ilmaston muuttumiseen liittyy myös lumisateiden korvautuminen vesisateilla. Pitkä ja pimeä syksy lisää masennusoireita, kaatumisia sekä mm. rakennusten homeongelmia. Kaatumisen pelko voi vähentää ulkona liikkumista ja heikentää sitä kautta yleiskuntoa. Monissa kaupungeissa on alettu jakaa talvisin liukuesteitä vanhusten kenkiin. Maksuttomat liukuesteet pitää saada yleiseksi käytännöksi, katuja pitää hiekoittaa riittävästi ja valaistuksen on oltava hyvä. Toisaalta kesien lämpeneminen voi aiheuttaa ongelmia iäkkäille, joiden kyky kestää kuumuutta on alentunut.

Esteettömyys

Vihreässä politiikassa esteettömyys on laaja käsite. Ehkä tunnetuimpia esteettömyyden edistämisen muotoja ovat erilaiset portaiden vaihtoehdot. Esteettömyyttä ovat myös akustiikkaan, näkemiseen ja hahmottamiseen liittyvät ratkaisut. Myös palvelujen riittävyys on esteettömyyttä. Esimerkiksi asioiminen kaupoissa pitäisi olla mahdollista ilman autoa niin monelle kuntalaiselle kuin vain mahdollista.

Esteettömyydessä on kysymys myös yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä, jotka ovat ihmisoikeuksia. Esteettömyys edistää ikääntyvien mahdollisuutta muun muassa yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja kotona asumiseen.

Väestön ikääntyessä on taloudellisesti järkevää tehdä kaikki julkinen ympäristö ja julkiset tilat esteettömäksi. Esteettömyyden tulisi olla yleisperiaatteena mukana kaikessa julkisessa suunnittelussa ja rakentamisessa. Suomen melko hyvä rakennuslainsäädäntö pitää saada toimimaan paremmin myös käytännössä. Kuten Ruotsissa, esteettömyys on saatava koko arkkitehtikoulutuksen läpileikkaavaksi teemaksi.

Viime aikoina kunnalliset vammaisneuvostot on otettu mukaan rakennusten suunnittelutyöhön. Lisäksi joihinkin kuntiin on perustettu esteettömyysasiamiehen virkoja. Nämä ovat osoittautuneet hyväksi toimintatavoiksi.

Koska ihmisellä on oikeus valita asuinpaikkansa, asuntojen muutostöihin on oltava riittävästi resursseja. Erityisen suuri ongelma on hissittömien kerrostalojen suuri määrä Suomessa. Hissitöntä asuntokantaa eli kolmikerroksisia ja korkeampia kerrostaloja ilman hissejä on noin 23 000. Asumisen rahoitus- ja kehittämisskeskus avustaa hissien rakentamista 50 prosentin avustuksella ja myös jotkut kunnat tukevat hissien rakentamista. Tästä huolimatta vuosittain rakennetaan vain noin 300 uutta hissiä vanhoihin kerrostaloihin.

Vihreiden mielestä hissien rakentaminen on valtion ja kuntien kannalta edullista vanhustyötä: ikäihmiset voivat elää ja toimia pidempään kotonaan, mikä parantaa myös elämänlaatua verrattuna kalliiseen laitoshoittoon. Kunnat voivat vauhdittaa hissien rakentamista lisäämällä omaa rahoitusosuuttaan. Valtion tukisummaa on nostettava, kun hissejä lähitulevaisuudessa tarvitaan yhä enemmän. Valtion tulee myös vaatia esteettömyyttä rakentamis- ja korjausavustusten ehtona.

Tiedon- ja palvelujen saannin esteettömyyden merkitys korostuu jatkuvasti. Viranomaisten on näytettävä esimerkkiä julkaisemalla sekä painetut että sähköiset dokumenttinsa esteettömässä muodossa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että TV-tekstityksiä on lisättävä huomattavasti nykyisestä.

Vihreiden mielestä joukkoliikenne on muutettava kauttaaltaan esteettömäksi. Ulkona liikkumisen on oltava myös iäkkäälle helppoa, hauskaa ja turvallista. Esimerkiksi rollaattorilla liikkuminen vaikeutuu epätasaisia katuja ylitettäessä tai korkeille jalkakäytävälle noustessa. Katuja on voitava ylittää turvallisesti.

Teknologia

Tietoyhteiskunnan pitää tukea kaikkien osallisuutta. Uutta teknologiaa tarvitaan ja sitä pitää hyödyntää. Sen ei kuitenkaan tule korvata vaan tukea ihmisten kasvokkain kohtaamista. Ikääntyvien osallisuutta tietoyhteiskunnassa tulee parantaa ja varmistaa, että sähköiset asiointipalvelut huomioivat ikääntyneiden tarpeet. Suomella on mahdollisuus tulla edelläkävijäksi ikääntyville soveltuvien tietoyhteiskunnan teknologioiden kehittämisessä ainakin matkapuhelin-, televisio- ja verkkopalvelujen osalta.

Tietotekniikkaa tulee hyödyntää itsenäisessä ja esteettömässä asumisessa. Vaihtoehtoja ovat muun muassa terveydenhuoltoverkot, älytalot, nettikauppa, keskustelupiirit sekä etäopiskelu.

Sosiaali- ja terveyspalveluissa teknologialla tulee tukea ikääntyvien itsenäistä suoriutumista ja toimintakyvyn ylläpitoa, edesauttaa yksilön aktiivisuuden ja sosiaalisten kontaktien ylläpitoa ja tuoda laatua, aikaa ja jatkuvuutta varsinaiseen hoito- ja hoivatyöhön. Myös toimintakyvyltään ja terveydentilaltaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevien vanhusten ihmisarvoa ja kansalaisuutta tulee kunnioittaa saattamalla erilaisiin hoito-, valvonta-, seuranta- ja turvateknologioihin liittyvät tietosuojalainsäädännöt ja eettiset ohjeet ajan tasalle.

Kuntien on:

- tuotava palvelut tarvittaessa ikäihmisten kotiin
- turvattava lähipalvelut, kuten kaupat, kirjastot ja apteekit
- huomioita kaavoituksessa iäkkäiden ja autottomien liikkuminen ja asioiminen
- edistettävä yhteisöllisiä asumismuotoja
- pyrittävä eroon laitosasumisesta kevyemmillä ja joustavammilla vaihtoehdoilla
- huomioitava sairaalahoidossa fyysistä kuntoutusta sekä toimintakyvyn ylläpitoa
- tarjottava tiloja iäkkäiden harrastustoiminnalle
- otettava esteettömyys läpileikkaavaksi linjaksi päätöksentekoon
- tuettava hissien rakentamista hissittömiin taloihin
- tuettava kaikkien osallistumista ikäihmisillekin soveltuvan tietotekniikan avulla
- annettava maksuttomia liukuesteitä ikäihmisille
- järjestettävä ja tuettava julkista palveluliikennettä.

Lisäksi valtion on:

- muutettava kotikuntalakia niin, että myös pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevilla on oikeus valita asuinpaikkansa
- vaadittava asumisen esteettömyyttä rakentamis- ja korjaustukien ehtona
- parannettava lähikauppojen kilpailuetua esimerkiksi hypermarkettien korotetulla kiinteistöverolla
- huolehdittava, että kotimaisia tv-ohjelmia tekstitetään nykyistä enemmän.

7. Työnteko ja toimeentulo

Eläkeläisten määrän kasvu aiheuttaa työvoimapulaa samalla, kun eläkkeelle siirtyy työkykyisiä ihmisiä. Toisaalta yhä useampi haluaa jatkaa työelämässä vielä eläkeiän saavuttamisen jälkeen. Eläkeiän kynnyistä lähestyvät työntekijät ovatkin yrityksille ja yhteiskunnalle voimavara heille kertyneen osaamisen ja kokemuksen ansiosta.

Ikääntyvän henkilön työkyky ja työhön kohdistuvat odotukset tulee huomioida työpaikoilla nykyistä paremmin. Tämä edellyttää, että työelämä joustaa tekijöiden ikääntymisen mukaan esimerkiksi lyhyemmän työajan, uusien työtehtävien (esim. iäkkäiden käyttäminen mentoreina) ja jopa uuden ammatin kautta. Vihreät vaativat nykyistä enemmän ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksia myös ikääntyneille työntekijöille: monella ikääntyneellä on kehittynyt strateginen ajattelu- ja toimintakyky sekä sekä hyvät sosiaaliset valmiudet, mutta he saattavat tarvita tukea ja koulutusta esimerkiksi tietotekniikassa.

Osa ikäihmisistä elää köyhyysrajan alapuolella. Kaikille kansalaisille tulee taata riittävä toimeentulo, jonka ratkaisuksi Vihreät ovat esittäneet perustulomallin. Sen toimivuutta ikääntyneille ja eläkeläisille tulee selvittää yksityiskohtaisemmin: perustoimeentulo, työnteko ja eläkkeensaaminen tulee voida yhdistää nykyistä paremmin. Vihreiden yksityiskohtaiset eläkelinjaukset tehdään tämän ikääntymispoliittisen ohjelman jälkeen.

Vihreiden perustulomallissa kaikki eläkeläiset saavat perustulon, mutta se yhdistetään eläkeläisten nykyisiin ansioihin ja verotukseen siten, että käteen jäävät ansiot eivät ainakaan alene. Kansaneläke sovitetaan siis perustulon yli menevältä osalta osaksi uutta järjestelmää, ja ansioeläkkeessä käytetään omaa verotusjärjestelmää nykyisten käteen jäävien ansioiden säilyttämiseksi.

Perustulomalli parantaa kuitenkin kaikkein pienituloisimpien eläkeläisten asemaa, sillä malliin liitetään verovapaa vähimmäiseläketurva. Pienituloisimmille eläkeläisille nykyinen ansiotaso ei ole riittävä, ja siksi perusturvan tasoa on korotettava. Eläkeläisten perusturvan tasoa arvioitaessa on muistettava, että eläkeläisiltä ei edellytetä enää osallistumista työmarkkinoille. Siksi eläkeläisten perusturvan on oltava perustellusti muita vakaampi ja korkeampi.

Ikäihmisten voimavarojen hyödyntämiseksi sekä julkisten että yksityisten työnantajien on

- kehitettävä joustavia ja yksilöllisiä työntekijöiden tapoja sekä työaika- ja eläkejärjestelyjä
- tuettava ikääntyvän työntekijän työkykyä ja motivaatiota.
- poistettava työelämään liittyviä ikäkatkoja.

Lisäksi valtion on

- tehtävä työntekijöiden eläkkeellä oloa houkuttelevampaa kannustavan verotuksen ja perustulomallin avulla
- taattava jokaiselle riittävän korkea takuueläke.

8. Yhteenveto

Vihreiden mielestä:

- Ikäihmisten tulee *voida vaikuttaa heitä koskeviin asioihin*.
- Ikääntymispolitiikassa tulee huomioida se, etteivät ikääntyneet ole yhtenäinen ”massa”. Ikäihmisten *tilanteet, tarpeet ja toiveet ovat yhtä moninaisia* kuin muidenkin.
- Poliittisessa päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa on nostettava esiin *ikäntymiseen liittyviä myönteisiä puolia*.
- Eri sukupolvien ja ikäryhmien *tasa-arvoisuutta ja yhteenkuuluvaisuutta* on parannettava.
- Ikäihmisten *osallisuutta ja yhteisöllisyyttä* on parannettava mm. järjestötoiminnan edellytyksiä ja kuntien palvelutarjontaa parantamalla sekä ikäihmiset huomioivalla yhdyskuntasuunnittelulla.
- Iäkkäiden *terveyden edistämiseen ja ylläpitämiseen* on panostettava nykyistä enemmän. Pitkäaikaisesta laitoshoidosta on siirrettävä painopistettä ennaltaehkäisyyn ja kuntoutukseen.
- *Geriatrasta osaamista* tarvitaan enemmän myös perusterveydenhuoltoon.
- *Omaishoitajien jaksamista* on tuettava paljon nykyistä enemmän ja omaishoidon tukipäätökset on siirrettävä KELAlle.
- Väestön ikääntyessä on aiheellista tehdä kaikki julkinen ympäristö ja julkiset tilat esteettömäksi. *Esteettömyyden tulisi olla läpileikkaava asia* julkisessa suunnittelussa ja rakentamisessa.
- *Tekniikalla voidaan tukea* ikääntyvien itsenäistä suoriutumista ja toimintakyvyn ylläpitoa, edesauttaa yksilön aktiivisuuden ja sosiaalisten kontaktien ylläpitoa ja tuoda laatua, aikaa ja jatkuvuutta varsinaiseen hoito- ja hoivatyöhön. On kuitenkin muistettava, että tekniikka ei koskaan korvaa aitoja ihmissuhteita.
- *Työelämän laatua on kehitettävä*, jotta ikääntymisen vaatimukset koulutuksessa, työtehtävissä ja työajoissa voidaan ottaa huomioon.
- Osa ikäihmisistä elää köyhyysrajan alapuolella. Siksi *perustulomallin soveltuvuutta* ikääntyneille ja eläkeläisille tulee selvittää yksityiskohtaisemmin.